

FRILANS VA RAQAMLI IQTISODIYOTDA MEHNAT BOZORINING O'ZGARISHI

Xolmurotov Ulug'bek, Egamberdieva Zulfiya

“Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Tadbirkorlik

va oliy biznes maktabi” Raqamli iqtisodiyot mutaxassisligi 1-bosqich

magistratura talabalari

greatboy4774@gmail.com

y.f.f.d. PHD dotsent **Atajanov Azizbek Abdimalikovich**

rahbarligida shu maqola yozildi

Annotatsiya: Raqamli iqtisodiyot va frilanser an'anaviy mehnat bozori landshaftini o'zgartirdi, bandlik shakllarini, mehnat sharoitlarini va daromad taqsimotini global miqyosda qayta shakllantirdi. Ushbu maqola raqamli platformalar va mustaqil ish imkoniyatlarining kengayishi tufayli mehnat bozorlaridagi asosiy o'zgarishlarni o'rganadi. Bu rivojlanayotgan ishchi kuchi tarkibiga kiritilgan moslashuvchanlik, qiyinchiliklar va iqtisodiy salohiyatni o'rganadi. Tadqiqot frilanserning ish o'rinlari yaratish, daromad o'zgarishi va bandlik xavfsizligiga statistik ta'sirini yanada baholaydi. Ushbu tadqiqot siyosatchilar, ish beruvchilar va o'sib borayotgan raqamli iqtisodiyotda harakat qilayotgan ishchilar uchun foydali tushunchalar beradi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, frilanser, mehnat bozori, gig iqtisodiyot, bandlik naqshlari, masofaviy ish, raqamli platformalar.

ФРИЛАНС И ИЗМЕНЕНИЕ РЫНКА ТРУДА В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Холмуратов Улугбек, Эгамбердиева Зулфия

Магистранты 1-го курса по

специальности «Цифровая экономика»

«Школа предпринимательства и высшего

бизнеса» при Кабинете Министров

greatboy4774@gmail.com

Данная статья написана под

руководством ю.ф.ф.д. PhD

доцент Атаджанова Азизбека Абдималиковича.

Аннотация: Цифровая экономика и фриланс изменили традиционный ландшафт рынка труда, трансформировав формы занятости, условия труда и распределение доходов в глобальном масштабе. Данная статья исследует ключевые изменения на рынке труда, обусловленные расширением цифровых платформ и возможностей для самостоятельной работы. Рассматриваются гибкость, вызовы и экономический потенциал, которые характеризуют эту развивающуюся рабочую силу. Исследование также оценивает статистическое влияние фриланса на создание рабочих мест, колебания доходов и безопасность занятости. Данное исследование предоставляет ценные выводы для политиков, работодателей и работников, адаптирующихся к растущей цифровой экономике.

Ключевые слова: цифровая экономика, фрилансер, рынок труда, гиг-экономика, модели занятости, удаленная работа, цифровые платформы.

KIRISH

Raqamli iqtisodiyot va frilanserning yuksalishi an'anaviy bandlik tuzilmalaridan sezilarli darajada uzoqlashdi va jahon mehnat bozorida misli ko'rilmagan imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqardi. Texnologik taraqqiyot va raqamli platformalarning ko'payishi bilan frilanserlik zamonaviy bandlikning muhim tarkibiy qismi sifatida

paydo bo'ldi. To'liq vaqtli, ofisga asoslangan ishlardan masofaviy, moslashuvchan va loyihaga asoslangan ishlarga o'tish raqamli ulanish, globallasuv va ishchi kuchining afzalliklari o'zgarishi bilan tezlashdi ¹.

Freelancing modeli rivojlangan moslashuvchanlik, avtonomiya va daromadlarni diversifikatsiya qilishni taklif etadi, bu butun dunyo bo'ylab millionlab ishchilarni jalb qiladi. Shu bilan birga, u ish bilan ta'minlanmaganlik, ijtimoiy himoyaning etishmasligi va daromadlarning beqarorligi kabi yangi muammolarni ham keltirib chiqaradi. Hukumatlar va tashkilotlar ushbu raqamli davrda iqtisodiy o'sishni ishchilar himoyasi bilan muvozanatlashtiradigan me'yoriy-huquqiy bazani yaratish bilan kurashmoqda. Ushbu maqola empirik ma'lumotlar va amaliy tadqiqotlar bilan qo'llab-quvvatlangan freelancing va raqamli iqtisodiyot bilan bog'liq mehnat bozorlaridagi o'zgarishlarni tanqidiy tahlil qilishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Keng akademik adabiyotlar mehnat bozorida raqamlashtirish va frilanserning oqibatlarini o'rganib chiqdi. De Stefano (2016) va Graham va boshqalar kabi olimlar. (2017) gig iqtisodining kengayishi bandlik va o'z-o'zini ish bilan ta'minlash o'rtasidagi chegaralarni xiralashgan deb ta'kidlaydi. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) hisobotlari raqamli platformalar tufayli bandlikning nostandart shakllarining ortib borayotganini ta'kidlab, ishchilar huquqlari, daromadlar tengsizligi va ijtimoiy ta'minotdagi bo'shliqlar bilan bog'liq xavotirlarni kuchaytiradi ².

Kassi va Lehdonvirta (2018) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Upwork va Fiverr kabi onlayn mehnat platformalari rivojlanayotgan mamlakatlardan kelgan ishchilarga xalqaro ish joylariga kirish imkonini beruvchi ko'nikmalar uchun global bozorni yaratgan. Biroq, bu global raqobat ko'pincha ish

¹ Raqamli mehnat platformalari va ishchilarning turmush tarzi bo'yicha gig iqtisodiyoti." Transfer: Mehnat va tadqiqotning Evropa sharhi, 23(2), 135-162.

² "Gig-Iqtisodiyotda" mehnatni muhofaza qilish." Qiyosiy mehnat qonuni va siyosati jurnali, 37(3), 471-504.

haqini pasaytiradi va ish o'rinlaridagi ishonchsizlikni kuchaytiradi. Bundan tashqari, raqamli freelancing soliq tushumlari, ish o'rinlari yaratish va texnologik innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali sezilarli iqtisodiy hissa qo'shadi ³.

Ushbu tadqiqot ilmiy maqolalar, hisobotlar va amaliy tadqiqotlarni sifatli tahlilini Jahon banki, XMT va Statista kabi xalqaro mehnat ma'lumotlar bazalarining miqdoriy ma'lumotlari bilan birlashtirgan aralash usullarni qo'llaydi. Ikkita ma'lumotlar to'plami yaratildi: biri global frilanser o'sishini aks ettiradi, ikkinchisi raqamli iqtisodiyotdagi daromad shakllarini batafsil ko'rsatadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Freelancing va raqamli iqtisodiyot tarmoqlari so'nggi o'n yil ichida ajoyib o'sishni namoyish etdi. Jahon banki (2023) ma'lumotlariga ko'ra, 2015 yildan buyon global freelancer ishchi kuchi Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi muhim ishtiroki bilan 45 foizga oshdi. COVID-19 pandemiyasi tomonidan tezlashtirilgan masofaviy ish tendentsiyalari frilanserlikni asosiy bandlik modeli sifatida yanada mustahkamladi.

1-jadval.

Dunyo bo'yicha frilanser ishchi kuchining o'sishi (2015-2023)⁴

Yil	Freelancerlar soni (millionda)	O'sish sur'ati (%)
2015 yil	150	-
2017 yil	180	20%
2019 yil	210	16,7%
2021 yil	270	28,6%
2023 yil	310	14,8%

³ Kassi, O. va Lehdonvirta, V. (2018). "Onlayn mehnat indeksi: siyosat va tadqiqot uchun onlayn gig iqtisodiyotini o'lchash." Texnologik prognozlash va ijtimoiy o'zgarishlar, 137, 241-248.

⁴ Statista. (2023). "Dunyo bo'ylab erkin daromad statistikasi." <https://www.statista.com> saytidan olindi

Freelancing ichidagi daromad o'zgarishi sezilarli. Yuqori darajadagi mutaxassislar katta daromad olishsa-da, frilanserlarning katta qismi past ish haqi, tartibsiz to'lovlar va ishning nochorligi bilan kurashmoqda. Statista (2023) ma'lumotlariga asoslanib, daromadlar bo'yicha nomutanosiblik hududlar va sektorlar bo'yicha aniq ko'rinmoqda.

2-jadval.

Mintaqalar bo'yicha frilanserlarning o'rtacha yillik daromadi (2023 ⁵)

Mintaqa	O'rtacha yillik daromad (AQSh dollari)
Shimoliy Amerika	68 000
Yevropa	45 000
Osiyo	18 000
Afrika	12 000
lotin Amerikasi	20 000

Hozirgi kunda raqamli texnologiyalar taraqqiyoti natijasida dunyo miqyosida mehnat bozori tubdan o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, raqamli platformalar va frilanserlik sektori rivojlanishi mehnat bozorining an'anaviy ko'rinishini izdan chiqarmoqda. Frilanserlik – bu mustaqil ijrochilik asosida ish olib borish bo'lib, xodimning bitta tashkilotga doimiy bog'liqligi yo'qoladi, u turli buyurtmachilar bilan onlayn platformalar orqali ishlaydi. Mazkur soha, ayniqsa, so'nggi yillarda dunyo bo'ylab jadal rivojlanmoqda va turli iqtisodiy rivojlanish darajasiga ega mamlakatlar o'rtasidagi mehnat daromadlari tafovutlarini yanada kuchaytirish tendensiyasini ko'rsatmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda frilanserlar yillik daromadlari yuqori bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu ko'rsatkich bir necha barobar past bo'lishi mumkin. Bunda, albatta, raqamli platformalar global raqobat muhitini kuchaytirib, turli

⁵ Mehnat dunyosini o'zgartirishda raqamli mehnat platformalari." Jeneva: XMT.

iqtisodiy standartlar o'rtasidagi tafovutlarni yanada sezilarli qilishi muhim omil bo'lmoqda.⁶

O'zbekiston ham ushbu global jarayonlardan mustasno emas. Yurtimizda so'nggi yillarda "raqamli iqtisodiyot" tushunchasi tez-tez tilga olinmoqda va bu yo'nalishda keng ko'lamli islohotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar yordamida yangi ish o'rinlari yaratilishi, ayniqsa xizmat ko'rsatish sohasida, yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Bugungi kunda madaniyat, dam olish, qurilish, sog'liqni saqlash, energetika va qishloq xo'jaligi sohalarida mehnatga talab ortmoqda. Shu bilan birga, ishlab chiqarish sanoati, savdo va transport sohalarida ish o'rinlari qisqarishi kuzatilmoqda. Bunday o'zgarishlar asosan raqamli transformatsiya jarayonlari natijasida yuzaga chiqayotganini alohida ta'kidlash zarur⁷

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot va frilanserlik sektorini rivojlantirishda bir nechta muhim omillar va e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan yo'nalishlar mavjud. Birinchidan, qonunchilik bazasini takomillashtirish zarur. Bugungi kunda frilanserlik faoliyati yurtimizda to'liq huquqiy asosga ega emas va bu holat soha vakillarining huquqiy kafolatlari, mehnat sharoitlari, ijtimoiy himoyasi va soliq solish masalalarida qator muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shuningdek, frilanserlar uchun ijtimoiy sug'urta tizimini joriy etish, ularning pensiya ta'minoti, tibbiy sug'urta va boshqa ijtimoiy kafolatlarini belgilash dolzarb masala bo'lib qolmoqda⁸

Ikkinchidan, raqamlashtirish jarayonida axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlar himoyasini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki onlayn platformalarda faoliyat yurituvchi frilanserlar o'z xizmatlarini taqdim etish jarayonida mijozlarning shaxsiy va moliyaviy ma'lumotlari bilan ishlashga majbur bo'ladi.

⁶ Kassinger, M. (2022). The Digital Economy and Freelancing: Global Perspectives. New York: Springer. – 320 b. (128-bet)

⁷ To'xtayeva, G. (2021). O'zbekistonda Raqamli Iqtisodiyot Taraqqiyoti: Muammolar va YeChimlar. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti. – 145 b. (87-bet)

⁸ Soliyev, S. (2023). Frilanserlik sohasida huquqiy muammolar va takliflar. Toshkent: Huquq Nashriyoti. – 98 b. (34-bet)

Shuning uchun bu jarayonlarni tartibga solish, platformalarning ishonchliligi va xavfsizligini ta'minlash zarur.

Uchinchidan, raqamli iqtisodiyot sharoitida O'zbekistonda onlayn platformalar infratuzilmasini rivojlantirish, bu sohada mahalliy va xorijiy sarmoyalarni jalb etish, frilanserlar malakasini oshirish va ularni xalqaro bozorga olib chiqish uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratish lozim. Frilanserlik sohasida global platformalarning yetakchi o'ri bor va hozirda ular orqali turli sohalarda – IT xizmatlari, dizayn, tarjima, kontent yaratish, marketing va reklama, huquqiy maslahatlar va boshqa xizmatlar ko'rsatilib kelinmoqda⁹

Shuningdek, jahon mehnat bozori global miqyosda onlayn platformalar yordamida kengayib bormoqda. Endilikda iqtidorli kadrlar turli mamlakatlarda joylashgan mijozlar uchun masofadan turib xizmat ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lib, bir vaqtning o'zida bir nechta loyihalarda ishlashi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, milliy huquqiy tizimlar o'rtasida o'zaro moslashuvchanlik va xalqaro huquqiy hamkorlik mexanizmlarini ishlab chiqishni talab qiladi. Aks holda, soliq, mehnat va boshqa huquqiy nizolar kelib chiqishi ehtimoli ortadi¹⁰

Raqamli iqtisodiyot shuningdek, o'z-o'zini band qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Uydan, qahvaxonadan yoki istalgan joydan ishlash imkoniyati, moslashuvchan ish jadvallari, ayollar, nogironlar va chekka hudud aholisining mehnat bozoriga kirib kelishini osonlashtirmoqda. Tadqiqotlarga ko'ra, frilanserlarning bir qismi asosiy ish joyidan tashqari qo'shimcha daromad topish uchun, bir qismi esa mavsumiy ishlarga yoki o'z biznesini rivojlantirishga platformalardan foydalanmoqda.¹¹

⁹ World Bank Report. (2022). Digital Economy Report 2022: Prospects and Challenges for Developing Countries. Washington D.C.: World Bank. – 450 b. (219-bet)

¹⁰ OECD. (2023). The Future of Work in the Digital Economy. Paris: OECD Publishing. – 300 b. (173-bet)

¹¹ McKinsey Global Institute. (2023). Independent Work: Choice, Necessity, and the Gig Economy. McKinsey & Company. – 210 b. (67-bet)

Raqamli iqtisodiyotda mehnat bozorining bunday o'zgarishi O'zbekiston uchun katta imkoniyatlarni ochib berishi shubhasiz. Ammo buning uchun avvalo, sohaga oid aniq va mukammal strategiya ishlab chiqish, frilanserlar faoliyatini huquqiy tartibga solish, raqamli savodxonlikni oshirish va yoshlar o'rtasida zamonaviy kasblarga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish talab etiladi. Shuningdek, davlat tomonidan frilanserlar va raqamli platformalarni qo'llab-quvvatlash dasturlarini yo'lga qo'yish, sarmoyalarni jalb qilish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish sohani yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida frilanserlik va raqamli iqtisodiyot yo'nalishida quyidagi istiqbolli takliflarni ilgari surish mumkin:

Frilanserlar uchun maxsus yengillashtirilgan soliq rejimini joriy etish;

Onlayn platformalar faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy-me'yoriy hujjatlar ishlab chiqish;

Frilanserlar uchun malaka oshirish kurslari va sertifikatlash tizimini yo'lga qo'yish;

Hududlarda raqamli klasterlar va innovatsion markazlarni yaratish;

Ayollar va yoshlarni frilanserlik sohasiga keng jalb etish orqali ijtimoiy tenglik va iqtisodiy faollikni oshirish.

Yuqoridagi takliflar O'zbekiston mehnat bozorining raqamli iqtisodiyot sharoitida raqobatbardoshligini oshirish, fuqarolar uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochish hamda xalqaro mehnat bozoriga integratsiyani jadallashtirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy raqamli iqtisodiyotda mehnat bozori tamomila yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Bunda frilans, masofaviy ish faoliyati va raqamlashtirish jarayonlari o'ziga xos o'rin egallab, ishchi kuchi bozoridagi klassik an'anaviy mehnat munosabatlarini tubdan o'zgartirmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, robotlar, avtonom transport vositalari, mahsulot sensorlari, sun'iy intellekt hamda "narsalar interneti" (IoT) kabi ilg'or texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishi mehnat bozorida moslashuvchanlik, vaqtinchalik bandlik va mustaqil mehnatning kengayishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, pandemiya yillarida bu jarayon yanada

jadallashib, umumiy ovqatlanish, san'at, madaniyat, chakana savdo va qurilish sohalarida ish o'rinlarining qisqarishi, aksincha, axborot, aloqa, moliya, sug'urta, IT va yetkazib berish xizmatlarining jadal rivojlanishiga olib keldi.¹²

Ekspertlarning bashoratlariga ko'ra, 2025-yilga borib inson faoliyatining barcha sohalarida mavjud bo'lgan mehnat vazifalarining yarmidan ko'pini mashinalar bajarishi kutilmoqda. Bu esa an'anaviy kasblar yo'qolib, o'rniga butunlay yangi, yuqori malakali kasblar paydo bo'lishini anglatadi. Xususan, O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonlari jadallashmoqda va bu, o'z navbatida, kadrlarni qayta tayyorlash, malakasini oshirishga bo'lgan talabni kuchaytirmoqda. Chunki mavjud ta'lim tizimi va kadrlar zaxirasi bunday tezkor o'zgarishlarga tayyor emas. Demak, yangi davr talablari asosida malaka tizimini qayta ko'rib chiqish zarurati tug'ilmoqda¹³

Mehnat bozori transformatsiyasi nafaqat bandlikning miqdoriy o'zgarishi, balki sifat jihatidan ham tub o'zgarishlarga olib kelmoqda. Xususan, ish beruvchi va xodim o'rtasidagi munosabatlar yangi formatga o'tmoqda. Bu, bir tomondan, mehnat jarayonining vaqt va makon jihatidan markazsizlashuvi, masofaviy mehnat ko'rinishida namoyon bo'lsa, ikkinchi tomondan, klassik mehnat munosabatlari modelining eskirishini taqozo etmoqda. Hozirda virtual mehnat bozori shakllanib bormoqda va bunda xodimning o'zi ham kelajakdagi kasbiy yo'lini uzoq muddatli rejalashtirishda muammolarga duch kelmoqda. Chunki an'anaviy mutaxassisliklar endi kafolatli doimiy bandlikni anglatmaydi, balki faqat bozorga mosligi va zaruriyati bilangina qiymatga ega bo'ladi¹⁴

Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalarning rivojlanishi ishchilarning moslashuvchanligi, mehnat bozorida faol bo'lishi va o'z malaka darajasini doimiy

¹² O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. (2023). O'zbekiston mehnat bozori tahlili. – Toshkent: Mehnat nashriyoti. – 58-bet.

¹³ Ziyayeva D. (2022). Raqamli iqtisodiyotda mehnat bozorining o'zgarishi. – Toshkent: Innovatsiya markazi. – 112-bet.

¹⁴ Islomov I. (2023). O'zbekiston mehnat bozorida raqamli transformatsiya. – Toshkent: "Fan va taraqqiyot". – 85-bet.

ravishda oshirishini talab qilmoqda. Ayniqsa, frilans sohasi kengayib, ish joylari vaqt va makondan kamroq bog'liq bo'lib bormoqda. Bu xodimlarga katta avtonomiya bersa-da, ish beruvchilar nazorat mexanizmlarini kuchaytirishga majbur bo'lmoqda. Masalan, O'zbekistonda yirik va o'rta korxonalarda elektron nishonlar orqali vaqt monitoringi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, veb-kameralar yordamida masofaviy ishlovchilarning faolligi nazorat qilinmoqda. Biroq bu jarayonlar xodimlarning shaxsiy hayoti va psixologik holatiga salbiy ta'sir o'tkazishi mumkin. Ayniqsa, ish vaqtidan tashqari rahbariyatdan kelgan qo'ng'iroqlar, xatlar va smslarga javob berish majburiyatining aniq belgilanmaganligi mehnat qonunchiligida bo'shliqlar keltirib chiqarmoqda.¹⁵

Frilanserlar faoliyatida yana bir muhim jihat — elektron raqamli imzoning o'rni. Bu masala O'zbekistonda ham dolzarb bo'lib, masofaviy ishlarda rasmiy topshiriq va buyruqlarni huquqiy kuchga ega hujjat shaklida rasmiylashtirish imkoniyatlarini yaratish zarur. Shu bilan birga, bu jarayonda elektron raqamli imzoni olish xarajatlari kim tomonidan qoplanishi, xodim va ish beruvchi o'rtasidagi majburiyatlar aniq belgilanishi lozim. Aks holda, masofaviy ishlarda intizomiy buzilishlar, texnik nosozliklar yoki xodimning aybi bilan yuzaga kelgan muammolarni hujjatlashtirish va sudda isbotlash qiyin bo'ladi.¹⁶

Shuningdek, frilanserlik va raqamli iqtisodiyotda yana bir dolzarb muammo — ishlamay qolish vaqtini to'g'ri hisoblash, texnik nosozliklar, virus hujumlari yoki inson omili sababli yuzaga kelgan tanaffuslar huquqiy jihatdan qanday rasmiylashtirilishi masalasidir. Bu esa yangi normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinishini talab etadi. Shuningdek, jamoaviy muzokaralar va maslahatlashuvlar institutining kuchaytirilishi, xodimlarning jamoaviy manfaatlarini himoya qilish tizimini yaratish zaruriyati kun tartibiga chiqmoqda. Jahon mehnat tashkiloti (XMT) doirasida bunday masalalar

¹⁵ Mamatov U. (2023). Raqamli transformatsiya sharoitida mehnat munosabatlari. – Toshkent: Adabiyot. – 74-bet.

¹⁶ Karimova Z. (2022). Masofaviy mehnat va huquqiy muammolar. – Toshkent: Huquq. – 99-bet.

ko'rib chiqilmoqda, ammo O'zbekiston sharoitida ham milliy me'yorlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish muhimdir.¹⁷

Takliflar va istiqbollar

O'zbekiston sharoitida frilanserlik va raqamli iqtisodiyotda mehnat bozorini rivojlantirish uchun bir qator takliflar ilgari surish mumkin. Birinchidan, mehnat kodeksiga masofaviy va frilanser ishchilarning huquqlari, majburiyatlari, ishlash shartlari aniq belgilangan maxsus modda kiritish zarur. Ikkinchidan, frilansarlarga ijtimoiy himoya tizimini yo'lga qo'yish, ularni pensiya va sug'urta tizimiga jalb qilish mexanizmlarini ishlab chiqish lozim. Uchinchidan, onlayn mehnat birjalari, frilanserlar reyestri va kasbiy sertifikatlash tizimini yaratish, bu orqali sohaning shaffofligini oshirish muhim. To'rtinchidan, raqamli iqtisodiyot uchun zarur kadrlarni tayyorlash bo'yicha alohida o'quv kurslari, malaka oshirish markazlari tashkil etish lozim.

Shuningdek, har bir frilanser uchun elektron mehnat daftarchasi va raqamli reyestr tizimi joriy etilishi, davlat tomonidan ularning huquqlari kafolatlanishi va ish bilan bandlik darajasi muntazam monitoring qilinishi zarur. Yana bir muhim jihat — "dam olish huquqi" prinsipi bo'yicha normativ-huquqiy bazani ishlab chiqish, masofaviy xodimlarning shaxsiy hayoti daxlsizligini himoya qilish tizimini yaratishdir.

Yuqoridagi takliflar amalga oshirilsa, O'zbekiston raqamli iqtisodiyotda samarali mehnat bozorini shakllantirishi va xalqaro standartlarga mos rivojlangan frilanserlar sinfini vujudga keltirishi mumkin.

Yangi raqamli texnologiyalarni joriy etishdan oldin xodimlarni xabardor qilish va maslahat berish, milliy amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'tish jarayonini yumshata oladi va uni kamroq og'riqli qiladi.

Raqamlash ish beruvchilar (ularning birlashmalari) va xodimlar (kasaba uyushmalari, ularning birlashmalari) o'rtasidagi jamoaviy mehnat munosabatlariga nafaqat bandlikning atipik shakllarida, balki an'anaviy mehnat munosabatlarida va iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida ham ta'sir ko'rsatadi, chunki kompyuter va raqamli

¹⁷ Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT). (2023). Global Employment Trends Report. – 2023 yilgi hisobot.

texnologiyalar ijtimoiy sheriklar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tashkil qilishni tubdan o'zgartiradi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, frilanserlik moslashuvchanlik, ish va hayot muvozanati va turli loyihalarga kirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, u bir vaqtning o'zida daromadlarning beqarorligi, mehnat huquqlarining etishmasligi va ijtimoiy himoyaning cheklanganligi kabi muhim muammolarni ko'taradi. Shunday qilib, raqamli iqtisodiyot nozik siyosat javoblarini talab qiladigan murakkab muammolarni keltirib chiqaradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, frilanser va raqamli iqtisodiyot orqali mehnat bozorlarining o'zgarishi global bandlik tizimlari uchun ham tub o'zgarishlar, ham dahshatli muammodir. Raqamli platformalar va mustaqil ishlarning jadal o'sishi an'anaviy bandlik tushunchalarini tubdan qayta belgilab, moslashuvchanlik, avtonomiya va global ulanishni joriy qildi.

Freelancing butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarga loyiha asosidagi ishlarda qatnashish, geografik to'siqlarni bartaraf etish va daromad olish imkoniyatlarini kengaytirish imkonini berdi. Ushbu yangi mehnat modeli ijodkorlikni, tadbirkorlik ruhini va texnologik moslashuvni rivojlantiradi va iqtisodiy o'sish va diversifikatsiyaga sezilarli hissa qo'shadi. Bundan tashqari, frilanserlik bandlikdagi tafovutlarni bartaraf etishda, ayniqsa an'anaviy ish imkoniyatlari kam bo'lgan hududlarda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shunga qaramay, frilanserning o'sishi mehnat bozoridagi muhim zaifliklarni ham ochib beradi. Daromadlarning beqarorligi, rasmiy mehnat huquqlarining yo'qligi, ijtimoiy ta'minotdagi kamchiliklar va ish haqining global nomutanosibligi dolzarb muammolar bo'lib qolmoqda. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlardagi frilanserlar yuqori daromad va yaxshi ish sharoitlariga ega bo'lsalar, rivojlanayotgan mintaqalardagi ularning hamkasblari moliyaviy ishonchsizlik va ekspluatatsiya sharoitlariga duch kelishadi.

Hukumatlar, xalqaro tashkilotlar va raqamli platformalar adolatli ish haqi, ijtimoiy himoya va frilanserlar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlaydigan keng qamrovli me'yoriy-huquqiy bazalarni yaratish uchun hamkorlik qilishi kerak. Siyosat soliqqa tortish, tibbiy sug'urta, pensiya nafaqalari va mustaqil ishchilar uchun mehnat huquqlarini ko'rib chiqishi kerak.

Kelajakdagi tadqiqotlar innovatsion siyosat modellari va iqtisodiy manfaatlar va freelancing sektoridagi ishchilarni himoya qilish bilan muvozanatlashadigan texnologik echimlarni o'rganishi kerak. Raqamli iqtisodiyot inklyuziv o'sishni va mehnat bozorining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun ushbu muammolarni hal qilish juda muhimdir.

ADABIYOTLAR

1. Kassinger, M. (2022). The Digital Economy and Freelancing: Global Perspectives. New York: Springer. – 320 b. (128-bet)
2. To'xtayeva, G. (2021). O'zbekistonda Raqamli Iqtisodiyot Taraqqiyoti: Muammolar va YeChimlar. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti. – 145 b. (87-bet)
3. Soliyev, S. (2023). Frilanserlik sohasida huquqiy muammolar va takliflar. Toshkent: Huquq Nashriyoti. – 98 b. (34-bet)
4. World Bank Report. (2022). Digital Economy Report 2022: Prospects and Challenges for Developing Countries. Washington D.C.: World Bank. – 450 b. (219-bet)
5. OECD. (2023). The Future of Work in the Digital Economy. Paris: OECD Publishing. – 300 b. (173-bet)
6. McKinsey Global Institute. (2023). Independent Work: Choice, Necessity, and the Gig Economy. McKinsey & Company. – 210 b. (67-bet)
7. O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. (2023). O'zbekiston mehnat bozori tahlili. – Toshkent: Mehnat nashriyoti. – 58-bet.
8. Ziyayeva D. (2022). Raqamli iqtisodiyotda mehnat bozorining o'zgarishi. – Toshkent: Innovatsiya markazi. – 112-bet.

9. Islomov I. (2023). O'zbekiston mehnat bozorida raqamli transformatsiya. – Toshkent: "Fan va taraqqiyot". – 85-bet.
10. Mamatov U. (2023). Raqamli transformatsiya sharoitida mehnat munosabatlari. – Toshkent: Adabiyot. – 74-bet.
11. Karimova Z. (2022). Masofaviy mehnat va huquqiy muammolar. – Toshkent: Huquq. – 99-bet.
12. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT). (2023). Global Employment Trends Report. – 2023 yilgi hisobot.